
بسم الله الرحمن الرحيم

دانشکده علوم ریاضی

گروه ریاضی محض

پایان‌نامه کارشناسی ارشد

گرایش جبر

عنوان

گروه‌های متناهی دارای POS

پژوهشگر

مسعود حکمی

استاد راهنما

دکتر غلامرضا رضایی‌زاده

استاد مشاور

دکتر ندا آهنجیده

آبان ۱۳۹۲

تقدیم به

خدایی که آفرید

جهان را، انسان را، عقل را، علم را، معرفت را، عشق را،

تقدیم به پدر، مادر، همسر و فرزند دلبندم

و تقدیم به کسانی که عشقشان را در وجودم دمیدند.

«سپاس خدای راکه سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند، و سلام و درود بر محمّد و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است؛ و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز رستاخیز...»

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تأمین می کند و سلامت امانت هایی را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب «من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر اللهِ عزّ و جلّ»: از پدر و مادر عزیزم، این دو معلم بزرگوارم که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت هایم گذشته اند و در تمام عرصه های زندگی یار و یاوری بی چشم داشت برای من بوده اند؛ از استاد با کمالات و شایسته؛ جناب آقای دکتر غلامرضا رضایی زاده که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند؛ و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند؛ از استاد صبور و با تقوا، جناب دکتر ندا آهنجیده که زحمت مشاوره این رساله را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پروژه به نتیجه مطلوب نمی رسید؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم. باشد که این خرد ترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

با آرزوی موفقیت برای تمام عزیزان

مسعود حکمی

آبان ۱۳۹۲

چکیده

فرض کنید G گروه متناهی و x عضوی از G باشد. مجموعه $OS(x)$، مجموعه‌ای از تمام عناصر گروه G که مرتبه آن‌ها با مرتبه x برابر باشد. گروه متناهی G یک POS-گروه است، هرگاه برای هر $x \in G$، کاردینال $OS(x)$ مقسوم علیه‌ای از مرتبه G باشد. در این پایان‌نامه بعضی از خواص POS-گروه‌ها بررسی شده و خانواده‌ای از POS-گروه‌های غیر آبلی به کمک حاصل‌ضرب نیم مستقیم ارائه می‌شود. در پایان نشان داده می‌شود گروه متناوب A_n ($n \geq ۳$) و گروه متقارن S_n ($n \geq ۴$)، POS-گروه نیستند.

کلمات کلیدی : گروه‌های متناهی، حاصل‌ضرب نیم مستقیم، بخش‌پذیری، عدد اول.

فهرست مطالب

مقدمه ۲

۱ مفاهیم مقدماتی و پیش نیازها ۳

۱.۱ نظریه اعداد ۳

۲.۱ قضایای سیلو ۵

۳.۱ حاصل‌ضرب گروه‌ها ۷

۴.۱ گروه خود ریختی‌ها ۱۲

۵.۱ گروه جایگشتی ۱۳

۲ POS-گروه‌ها ۱۷

۱.۲ تعاریف و آشنایی با بعضی از ویژگی‌های POS-گروه‌ها ۱۷

۲.۲ POS-گروه‌ها و حاصل‌ضرب مستقیم ۲۹

۳ POS-گروه‌های غیر آبلی ۳۹

۱.۳ POS-گروه‌ها و حاصل‌ضرب نیم مستقیم ۳۹

۴ گروه‌های جایگشتی و POS-گروه‌ها ۵۱

۱.۴ مثال‌هایی از گروه‌هایی که POS-گروه نیستند ۵۱

مراجع ۶۱

واژه‌نامه انگلیسی به فارسی ۶۲

واژه‌نامه فارسی به انگلیسی ۶۴

Abstract ۶۶

مقدمه

در سال ۲۰۰۲ فینچ [1] و جونز [2] [۴] مفهوم POS-گروه‌ها را معرفی کردند. آنها روش‌هایی برای ساختن یک گروه آبلی که POS-گروه هستند را ارائه دادند. همچنین در سال ۲۰۰۳ [۵] نشان دادند که تعداد نامتناهی گروه غیر آبلی از این نوع وجود دارد. در این مقاله ثابت کردند که اگر n یا $n-1$ عدد اول باشد، آن‌گاه گروه متناوب A_n برای $n \geq 4$ یک POS-گروه نیست. در سال ۲۰۰۳ لیبرا [3] و تلسک [4] [۸] با ارائه مثال‌هایی از گروه‌های غیر آبلی که با دو عضو تولید می‌شوند نشان دادند که گروه D_{2n} یک POS-گروه است اگر و تنها اگر $n = 3^a$ که $a \geq 1$.

در سال ۲۰۰۹ داس [5] [۲] به بررسی خواص POS-گروه‌ها پرداخت. سپس به کمک حاصل‌ضرب نیم مستقیم و اعداد اول فرما نشان داد که تعداد نامتناهی گروه غیر آبلی از این نوع وجود دارد و در آخر ثابت نمود که A_n برای $n \geq 3$ یک POS-گروه نیست. همچنین در سال ۲۰۱۰ توآن [6] [۱۱] ثابت نمود که S_n برای $n \geq 4$ یک POS-گروه نیست.

این پایان‌نامه شامل چهار فصل است که برگرفته از مقالات [۲]، [۴] و [۱۱] می‌باشد. در فصل اول مفاهیم مقدماتی که در طول پایان‌نامه مورد استفاده قرار می‌گیرد بیان خواهد شد. فصل دوم که شامل دو بخش می‌باشد. در بخش اول به بررسی بعضی از ویژگی‌ها و خواص POS-گروه‌ها خواهیم پرداخت و در بخش دوم با ارائه قضایایی طریقه ساختن یک گروه با مرتبه کوچک از روی یک گروه با مرتبه بزرگ که هر دو POS-گروه هستند (یا بر عکس) را به کمک حاصل‌ضرب مستقیم بیان خواهیم کرد. در فصل سوم با POS-گروه‌های غیر آبلی که به کمک حاصل‌ضرب نیم مستقیم و اعداد اول فرما به دست می‌آیند آشنا خواهیم شد. در فصل چهارم مثال‌هایی از گروه‌هایی که POS-گروه نیستند را ارائه می‌دهیم در این فصل نشان خواهیم داد که گروه متقارن S_n برای $n \geq 4$ و گروه متناوب A_n برای $n \geq 3$ POS-گروه نیستند.

1. Finch
2. Jones
3. Libera
4. Tlucek
5. Das
6. Tuan

فصل ۱

مفاهیم مقدماتی و پیش نیازها

۱.۱ نظریه اعداد

در این بخش ابتدا به معرفی تابع فی اویلر و بعضی از خواص آن پرداخته و در ادامه به معرفی مرتبه اعداد صحیح به پیمانه (مد) n و ریشه‌های اولیه اعداد می‌پردازیم و در آخر به معرفی اعداد اول فرما خواهیم پرداخت.

تعریف ۱.۱.۱. تابع فی اویلر (ϕ اویلر) یک تابع با دامنه N (مجموعه اعداد صحیح مثبت) است که چنین تعریف می‌شود. به ازای هر $m \geq ۱$، $\phi(m)$ برابر با تعداد اعداد صحیح نابیشتر از m که نسبت به m اولند می‌باشد.

قضیه ۱.۱.۲. *به ازای $n > ۲$، $\phi(n)$ عدد صحیح زوجی است.*

برهان. مرجع [الف] صفحه ۱۷۰. □

قضیه ۱.۱.۳. *فرض کنید m و n دو عدد طبیعی باشند. اگر $m \mid n$، آنگاه $\phi(m) \mid \phi(n)$.*

برهان. فرض کنید تجزیه m, n به عوامل اول به صورت $n = p_۱^{\alpha_۱} ... p_k^{\alpha_k}$ و $m = q_۱^{\beta_۱} ... q_s^{\beta_s}$ باشد بطوریکه $q_۱, q_۲, ..., q_s \in \{p_۱, ..., p_k\}$ حال بدون اینکه از کلیت مسئله چیزی کم شود فرض می‌کنیم :

$$m = p_۱^{\beta_۱} ... p_s^{\beta_s}$$

بطوریکه $s \leq k$ و برای هر $۱ \leq i \leq s$ داشته باشیم $\beta_i \leq \alpha_i$ حال نشان می‌دهیم حاصل $\frac{\phi(n)}{\phi(m)}$ یک عدد

صحیح است:

$$\frac{\phi(n)}{\phi(m)} = \frac{n(1-\frac{1}{p_1})...(1-\frac{1}{p_k})}{m(1-\frac{1}{p_1})...(1-\frac{1}{p_s})} = \frac{n(p_{s+1}-1)(p_{s+2}-1)...(p_k-1)}{m(p_{s+1}p_{s+2}...p_k)}$$
$$= \frac{p_1^{\alpha_1}...p_s^{\alpha_s}...p_k^{\alpha_k}(p_{s+1}-1)...(p_k-1)}{p_1^{\beta_1}...p_s^{\beta_s}...p_{s+1}p_{s+2}...p_k}$$
$$= p_1^{\alpha_1-\beta_1}p_2^{\alpha_2-\beta_2}...p_s^{\alpha_s-\beta_s}p_{s+1}^{\alpha_{s+1}-1}...p_k^{\alpha_k-1}(p_{s+1}-1)...(p_k-1) \in Z.$$

□

قضیه ۴.۱.۱. *(اویلر) اگر n عدد صحیح مثبت و بزرگترین مقسوم علیه مشترک a,n برابر یک باشد، آن‌گاه $a^{\phi(n)} \equiv 1 \pmod n$.*

برهان. مرجع [الف] صفحه ۱۷۴. □

تعریف ۵.۱.۱. اگر $n > 1$ و $(a,n) = 1$، آن‌گاه کوچک‌ترین عدد صحیح مثبت k به طوری که $a^k \equiv 1 \pmod n$، مرتبه a به پیمانه (مد) n نامیده می‌شود.

تعریف ۶.۱.۱. اگر $(a,n) = 1$ و مرتبه a به پیمانه n برابر $\phi(n)$ باشد، آن‌گاه a ریشه اولیه‌ای از n نامیده می‌شود. به بیان دیگر a ریشه اولیه‌ای از n است هرگاه $a^{\phi(n)} \equiv 1 \pmod n$، ولی به ازای هر عدد صحیح مثبت $k < \phi(n)$، $a^k \not\equiv 1 \pmod n$.
به آسانی می‌توان ملاحظه کرد که ۳ ریشه اولیه‌ای از ۷ است زیرا $\phi(7) = 6$ و
$3^1 \equiv 3,\ 3^2 \equiv 2,\ 3^3 \equiv 6,\ 3^4 \equiv 4,\ 3^5 \equiv 5,\ 3^6 \equiv 1$ (به پیمانه ۷).

قضیه ۷.۱.۱. *اگر n ریشه اولیه‌ای داشته باشد، آن‌گاه n دقیقا $\phi(\phi(n))$ ریشه اولیه دارد.*

برهان. مرجع [الف] صفحه ۲۰۰. □

قضیه ۸.۱.۱. *الف) هر عدد اول ریشه اولیه دارد.*

ب) اگر p یک عدد اول فرد باشد و $\alpha \in N$ در این صورت عدد p^α ریشه‌ی اولیه دارد.

پ) فقط اعداد ۲,۴ و اعداد طبیعی به صورت p^α و $2p^\alpha$ که در آن‌ها p یک عدد اول فرد و α عدد طبیعی است ریشه اولیه دارد.

ت) هر ریشه اولیه r از p^α ریشه اولیه p نیز می باشد.

برهان. مرجع [الف] صفحه ۲۱۵. □

لم ۹.۱.۱. *اگر m یک عدد طبیعی و $2^m + 1$ عدد اول باشد، آن‌گاه m توانی از ۲ است.*

برهان. فرض کنیم m توانی از ۲ نباشد و دارای مقسوم علیه فردی به صورت $۲k+۱ > ۱$ باشد. پس

$$\exists\, r \in Z \; s.t \; m = (۲k+۱)r,$$

$$۲^m + ۱ = ۲^{(۲k+۱)r} + ۱ = (۲^r)^{۲k+۱} + ۱ = (۲^r + ۱)(۲^{۲kr} - ۲^{(۲k-۱)r} + \ldots + ۲^{۲r} - ۲^r + ۱)$$

که این خلاف اول بودن $۲^m + ۱$ است. پس باید m توانی از ۲ باشد. □

تعریف ۱.۱.۱۰. هر عدد صحیح به صورت $F_n = ۲^{۲^n} + ۱ \; (n \geq ۰)$ عدد فرما نامیده می‌شود.
اگر F_n یک عدد اول باشد، آن را "عدد اول فرما" می‌نامیم.
فرما با ملاحظه اعداد اول $F_۰ = ۳ \, , F_۱ = ۵ \, , F_۲ = ۱۷ \, , F_۳ = ۲۵۷۲ \, , F_۴ = ۶۵۵۳۷$ تصور کرد که سایر اعداد از این دنباله اولند ولی اویلر در سال ۱۷۳۲ دریافت که $F_۵$ بر ۶۴۱ بخش‌پذیر است زیرا

$$F_۵ = ۲^{۲^۵} + ۱ = ۲^{۳۲} + ۱ = ۲^۴ \times ۲^{۲۸} + ۱ = (۶۴۱ - ۵^۴)۲^{۲۸} + ۱$$

$$= ۶۴۱ \times ۲^{۲۸} - (۵ \times ۲^۷)^۴ + ۱ = ۶۴۱ \times ۲^{۲۸} - (۶۴۱ - ۱)^۴ + ۱ \equiv -۱ + ۱ = ۰ \pmod{۶۴۱}$$

اویلر شکل عوامل اول فرما را نیز تعیین و در سال ۱۷۴۷ ثابت کرد که وقتی $m \geq ۲$ هر عامل اول F_m به صورت $۲^{m+۱} \times n + ۱$ است. لوکاس در سال ۱۸۷۹ نشان داد که n زوج است و حکم اویلر را به صورتی که در قضیه زیر ملاحظه می‌کنید کامل کرد.

قضیه ۱.۱.۱۱. *اگر $m \geq ۲$، هر عامل اول F_m به صورت $۲^{m+۲} \times n + ۱$ است.*

برهان. مرجع [الف] صفحه ۲۹۳. □

قضیه ۱.۱.۱۲. *به ازای $n \geq ۱$، عدد فرمای $F_n = ۲^{۲^n} + ۱$ اول است اگر و تنها اگر*
$$۳^{\frac{(F_n - ۱)}{۲}} \equiv -۱ \pmod{F_n}$$

برهان. مرجع [الف] صفحه ۲۹۱. □

قضیه ۱.۱.۱۳. *هر عدد صحیح مثبت بجز ۱، ۲، ۴، ۶ و ۹ را به صورت مجموع چند عدد اول فرد متمایز می‌توان نوشت.*

برهان. مرجع [۳] صفحه ۲۲۶. □

۲.۱ قضایای سیلو

قضیه ۱.۲.۱. (کوشی). *فرض کنیم G یک گروه متناهی باشد و $p \,||G|$، که در آن p یک عدد اول است. در این صورت G عضوی از مرتبه p دارد.*

برهان. مرجع [ج] صفحه ۶۹. □

تعریف ۲.۲.۱. فرض کنیم G یک گروه، و p یک عدد اول باشد. گروه G را یک p-گروه می‌نامیم در صورتی که مرتبه هر عضو G توان مثبتی از p باشد. زیر گروه H از G را یک p-زیر گروه G گوییم در صورتی که H یک p-گروه باشد.

نتیجه ۳.۲.۱. *اگر G یک p-گروه متناهی باشد، آن‌گاه مرتبه G به صورت p^a است که در آن a یک عدد صحیح نامنفی است.*

برهان. اگر مرتبه G توانی از عدد اول p باشد، در این صورت چون مرتبه هر عنصر، مرتبه گروه را می‌شمارد پس مرتبه هر عضو G توانی از عدد اول p است. حال فرض کنید G یک p-گروه متناهی است. اگر $q \neq p$ عدد اول باشد و $q \mid |G|$، آن‌گاه بنا به قضیه کوشی G باید عضوی از مرتبه q داشته باشد که متناقض با p-گروه بودن G است. بنابراین مرتبه G باید توانی از عدد اول p باشد. □

مثال ۴.۲.۱. گروه کواترنیون. گروه تولید شده توسط عناصر a و b که فقط در روابط $b^{-1}ab = a^{-1}$ و $a^4 = 1$ و $a^2 = b^2$ صدق کند، گروه کواترنیون مرتبه ۸ نامیده می‌شود و با Q_8 نمایش داده می‌شود. این گروه یک مثال از ۲-گروه می‌باشد.

مثال ۵.۲.۱. گروه دو وجهی. گروه G با مولدهای a، b و روابط $a^n = b^2 = 1$ و $b^{-1}ab = a^{-1}$ گروه دو وجهی مرتبه $2n$ نامیده می‌شود و با D_{2n} نمایش داده می‌شود. گروه دو وجهی D_{2n} از مرتبه ۸ یک مثال از ۲-گروه می‌باشد.

تعریف ۶.۲.۱. زیر گروه سیلو: فرض کنیم G یک گروه متناهی است و p یک مقسوم علیه اول مرتبه G است. می‌توان نوشت $|G| = p^n.m$ که m و n اعداد طبیعی‌اند به طوری که $(p, m) = 1$. در این صورت هر زیر گروه G از مرتبه p^n یک سیلو p-زیرگروه G و یا یک p-سیلو زیرگروه G نامیده می‌شود. مجموعه تمام سیلو p-زیرگروه‌های G را با $\mathrm{Syl_p}(G)$ نمایش می‌دهیم و تعداد اعضای مجموعه اخیر را با $n_p(G)$ (یا n_p) نمایش می‌دهیم.
به عبارت دیگر P یک سیلو p-زیرگروه، گروه متناهی G است هرگاه P یک p-زیر گروه بوده و $[G : P]$ نسبت به p اول باشد.

در قضیه زیر وجود زیرگروه‌های سیلو در یک گروه متناهی و نیز خواص این زیرگروه‌ها و تعداد آنها بیان می‌شود.

قضیه ۷.۲.۱. *فرض کنیم G یک گروه متناهی از مرتبه n باشد که در آن $n = p^\alpha.m$، $\alpha \geq 0$ و p عدد اولی است که $p \nmid m$. در این صورت،*

۱) *G حداقل یک p-زیرگروه سیلو دارد.*

۲) *هر p-زیرگروه G جزء یک p-زیرگروه سیلوی G است.*

۳) *هر دو p-زیرگروه G مزدوج‌اند.*

۴) *تعداد همه p- زیرگروه‌های سیلو G همنهشت ۱ به پیمانه p است.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۷۲. □

قضیه ۸.۲.۱. *اگر همه سیلو- زیرگروه‌های G دوری باشد، آن‌گاه گروه G نمایشی بصورت زیر دارد.*

$$G =< a, b : a^m = ۱ = b^n \ , b^{-۱}ab = a^r >$$

که در آن $۰ \leq r < m$، $r^n \equiv ۱ \pmod m$، m فرد و $(m, n(r-۱)) = ۱$ است.

برهان. مرجع [۹] صفحه ۲۹۰. □

لم ۹.۲.۱. *برای هر مقسوم علیه مثبت d از n، گروه دوری از مرتبه n به تعداد $\phi(d)$ عنصر از مرتبه d دارد.*

برهان. فرض کنید G یک گروه دوری از مرتبه n باشد و $d \mid n$. در این‌صورت G یک و فقط یک زیرگروه مانند H از مرتبه d دارد که $H =< x : x^d = ۱ >$ به عبارت دیگر تمام عناصر G که از مرتبه d هستند در H قرار دارند. از طرفی تعداد مولدهای گروه دوری H عبارت از $\phi(d)$ است. لذا تعداد عناصر از مرتبه d برابر با $\phi(d)$ است. □

لم ۱۰.۲.۱. *اگر در گروه متناهی G به ازای هر عدد صحیح n حداکثر n عنصر $x \in G$ وجود داشته باشد به گونه‌ای که $x^n = ۱$ ، آنگاه G گروهی دوری است.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۶۹. □

لم ۱۱.۲.۱. (*قضیه فروبنیوس*) *فرض کنیم G یک گروه متناهی باشد که $n \mid |G|$ و $X = \{g \in G \ : g^n = ۱\}$. در این صورت $n \mid |X|$.*

برهان. مرجع [۶] صفحه ۱۳۶. □

۳.۱ حاصل‌ضرب گروه‌ها

یکی از مباحث نظریه گروه‌ها، موضوع ساختن گروه‌ها از گردایه‌ای از گروه‌های مفروض و نیز موضوع تجزیه گروهی مفروض به مولفه‌هایی از گروه‌هایی معلوم است. یکی از ساده‌ترین روش‌های ساختن و تجزیه معرفی حاصل‌ضرب مستقیم گروه‌هاست.

قضیه ۱.۳.۱. *فرض کنیم $G_۱$ ، $G_۲$ ،...، G_n گروه‌اند. حاصل‌ضرب دکارتی $\prod_{i=۰}^{n} G_i = G_۱ \times ... \times G_n$ تحت قانون ترکیب زیر یک گروه است که حاصل‌ضرب مستقیم خارجی $G_۱$ ، $G_۲$ ، ...، G_n نامیده می‌شود.*

$$(x_۱, x_۲, ..., x_n)(y_۱, y_۲, ..., y_n) = (x_۱y_۱, x_۲y_۲, ..., x_ny_n)$$

$$x_i, y_i \in G_i \qquad ۱ \leq i \leq n$$

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۱۶. □

قضیه ۲.۳.۱. *فرض کنیم $G_۱$ ، $G_۲$ ، ... ، G_n گروه و $G = \prod_{i=۱}^{n}$ حاصل‌ضرب مستقیم خارجی آن‌هاست. قرار می‌دهیم $\bar{G}_i = \{(۱, ۱, ..., g_i, ..., ۱) : g_i \in G_i\}$ که g_i در مکان iام قرار دارد. در این صورت شرایط زیر برقرار است :*

الف) $\bar{G}_i \trianglelefteq G$ *برای هر* $۱ \leq i \leq n$ ،

ب) $G = \bar{G}_۱\bar{G}_۲...\bar{G}_n$ ،

پ) $\bar{G}_i \cap (\bar{G}_۱\bar{G}_۲...\bar{G}_{i-۱}^{-}) = ۱$ *برای هر* $۲ \leq i \leq n$.

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۱۶. □

تعریف ۳.۳.۱. فرض کنیم G گروه و $G_۱$ ، $G_۲$ ، ... ، G_n زیر گروه‌هایی از آن هستند. گوییم G حاصل‌ضرب مستقیم داخلی زیرگروه‌های $G_۱$ ، $G_۲$ ، ... ، G_n است هرگاه شرایط زیر را داشته باشیم :

الف) $G_i \trianglelefteq G$ برای هر $۱ \leq i \leq n$ ،

ب) $G = G_۱G_۲...G_n$ ،

پ) $G_i \cap (G_۱G_۲...G_{i-۱}) = ۱$ برای هر $۲ \leq i \leq n$.

قضیه ۴.۳.۱. *فرض کنید G حاصل‌ضرب مستقیم داخلی زیرگروه‌های $G_۱$ ، $G_۲$ ، ... ، G_n است در این صورت :*

الف) اگر $g_۱g_۲...g_n = ۱$ *که* $g_i \in G_i$ $(۱ \leq i \leq n)$ *آن‌گاه* $g_i = ۱$ *برای هر* i .

ب) $G_i \cap G_j = ۱$ ، $i \neq j$.

پ) *هر عضو* $g \in G$ *را می‌توان به طور منحصر بفردی به صورت* $g = g_۱g_۲...g_n$ *نوشت که* $g_i \in G_i$ ، $۱ \leq i \leq n$.

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۱۷. □

قضیه ۵.۳.۱. *فرض کنید G حاصل‌ضرب مستقیم داخلی زیرگروه‌های $G_۱$ ، $G_۲$ ، ... ، G_n است. در این‌صورت داریم :*

$$G \cong G_۱ \times G_۲ \times ... \times G_n.$$

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۱۸. □

قضیه ۶.۳.۱. *هر گروه آبلی متناهی با حاصل‌ضرب مستقیم داخلی زیرگروه‌های سیلویش یکریخت است.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۲۲۹. □

تعریف ۷.۳.۱. عمل گروه . گوییم گروه G بر مجموعه Ω عمل می‌کند هرگاه نگاشت

$$\Omega \times G \longrightarrow \Omega$$

$$(w\ ,\ g) \longmapsto w^g\ ,\ \forall\ w \in \Omega\ ,\ \forall\ g \in G$$

وجود داشته باشد، به طوری که داشته باشیم :

الف) برای هر $w \in \Omega$ $w = w^1$،

ب) برای هر $w \in \Omega$ و هر $g, h \in G$ $(w^g)^h = w^{gh}$.

۱ عضو خنثی گروه G است و $w = w^1$ به این معناست که اثر عضو خنثی بر هر عضو Ω تغییری در آن عضو ایجاد نمی‌کند.

تعریف ۸.۳.۱. عمل گروه بر گروه. فرض کنیم G و H گروه‌اند. گوییم G روی H عمل می‌کند و یا اینکه G یک گروه عملگر روی H است، هرگاه G روی H به عنوان مجموعه عمل کند (یعنی شرایط تعریف (۷.۳.۱) برقرار باشند) و به علاوه داشته باشیم:

$$(xy)^g = x^g y^g\ ,\ \forall\ x, y \in H\ ,\ \forall\ g \in G.$$

اگر به ازای هر $x \in H$ و هر $g \in G$ داشته باشیم $x^g = x$، آن‌گاه این را عمل بدیهی G بر H می‌نامیم.

قضیه ۹.۳.۱. *فرض کنیم گروه G بر گروه H عمل می‌کند. در این صورت حاصل‌ضرب دکارتی $H \times G$ با قانون ترکیب زیر یک گروه است:*

$$(x, g)(y, h) = (x^h y, gh) \quad \forall\ x, y \in H\ ,\ \forall\ g, h \in G$$

گروه بالا را حاصل‌ضرب نیم مستقیم H و G نسبت به عمل داده شده G بر H می‌نامند و با $H \rtimes G$ یا $H : G$ نمایش می‌دهند.

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۳. □

نتیجه ۱۰.۳.۱. *اگر G روی H به طور بدیهی عمل کند. در این صورت*

$$H \rtimes G \cong H \times G$$

تعریف ۱۱.۳.۱. فرض کنیم H و K دو گروه دلخواه و $\phi : H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ یک همریختی باشد. به ازای هر h از H ، تصویر h با ϕ را با ϕ_h نشان می‌دهیم. در حاصل‌ضرب دکارتی $H \times K$ عمل دوتایی زیر را تعریف می‌کنیم :

$$(h_1, k_1)(h_2, k_2) = (h_1 h_2, (k_1 \phi_{h_2}) k_2).$$

مجموعه $H \times K$ با عمل فوق تشکیل یک گروه می‌دهد. این گروه را حاصل‌ضرب نیم مستقیم H و K با عمل ϕ می‌نامند و آن را با علامت $H \ltimes_\phi K$ نشان می‌دهند که اصطلاحا می‌گویند H بر گروه K با ϕ عمل می‌کند. در حالتی که ابهامی در مورد ϕ پیش نیاید، یا مشخص کردن آن مورد نیاز نباشد، به جای علامت مذکور، از علامت $H \ltimes K$ استفاده می‌شود.
توضیح اینکه عضو همانی گروه $H \ltimes_\phi K$ عبارت است از $(1_H, 1_K)$ و عضو معکوس (h,k)، که در آن $h \in H$ و $k \in K$، عضو $(h^{-1}, k^{-1}\phi_{h^{-1}})$ است.

مثال ۱۲.۳.۱. فرض کنیم H و K به ترتیب گروه‌هایی دوری از مرتبه ۲ و ۳ باشند. مولدهای H و K را به ترتیب x و y می‌نامیم. بنابراین $H = \{1, x\}$ و $K = \{1, y, y^2\}$. اینک می‌دانیم $\mathrm{Aut}(K)$ دارای دو عضو است یکی ε، (خود ریختی همانی K)، و دیگری که آن را با σ نشان می‌دهیم که هر عضو K را معکوس می‌کند.
حال $\phi : H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ را با ضابطه $\phi_1 = \varepsilon$ و $\phi_x = \sigma$ در نظر می‌گیریم. داریم :

$$H \ltimes_\phi K = \{(1,1), (1,y), (1,y^2), (x,1), (x,y), (x,y^2)\}$$

با فرض $a = (x,1)$ و $b = (1,y)$،

$$ab = (x\ 1)(1\ ,\ y) = (x\ ,\ y),$$

$$ba = (1\ y)(x\ ,\ 1) = (x\ ,\ y\phi_x) = (x\ ,\ y\sigma) = (x\ ,\ y^{-1}) = (x\ ,\ y^2)$$

بنابراین $ab \neq ba$. یعنی گروه شش عضوی $H \ltimes_\phi K$ غیر آبلی است و در نتیجه با S_3 یکریخت است.

قضیه ۱۳.۳.۱. *فرض کنیم $H \ltimes_\phi K$ که در آن H و K دو گروه و $\phi : H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ یک همریختی است. در این صورت G زیر گروه نرمالی مانند N و زیر گروهی مانند M دارد که $M \cong H$ و $N \cong K$ به طوری که $G = MN$ و $M \cap N = 1$.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۱. □

قضیه ۱۴.۳.۱. *فرض کنیم $G = H \ltimes_\phi K$، که در آن H و K دو گروه و $\phi : H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ یک همریختی است. به علاوه فرض کنیم $\tilde{H} = \{(h,1) : h \in H\}$. در این صورت $\tilde{H} \lhd G$ اگر و تنها اگر ϕ همریختی بدیهی باشد.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۲. □

نتیجه ۱۵.۳.۱. *فرض کنیم $G = H \ltimes_\phi K$، که در آن $\phi : H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ یک همریختی غیر بدیهی است. در این صورت G غیر آبلی است.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۲. □

مثال ۱۶.۳.۱. فرض کنیم G گروهی مرتبه ۳ و H گروه دوری مرتبه ۷ است. قرار می‌دهیم :

$$G =< g \ : \ g^{۳} = ۱ > \ , \ H =< x \ : \ x^{۷} = ۱ >$$

برای تعریف عمل G روی H کافی است x^g را تعریف کنیم. اگر قرار دهیم $x^g = x$ آن‌گاه عمل G روی H بدیهی است (خود ریختی همانی است) پس داریم $G \ltimes H = G \times H$. برای تعریف عمل دیگری از G روی H باید x^g عضو دیگری از H به جز x باشد.
قرار می‌دهیم $x^g = x^n$ که $۱ < n < ۷$. بنا به تعریف باید داشته باشیم $x = x^{۱}$ و در نتیجه

$$x^{g^{۲}} = (x^g)^g = (x^n)^g = x^{n^{۲}}$$
$$x^{g^{۳}} = (x^{g^{۲}})^g = (x^{n^{۲}})^g = x^{n^{۳}}$$

$$\Rightarrow \ x^{۱} = x^{n^{۳}} \ \Rightarrow \ x = x^{n^{۳}} \ \Rightarrow \ x^{n^{۳}-۱} = ۱ \ \Rightarrow \ ۷ \mid (n^{۳} - ۱) \ \Rightarrow \ n = ۲, ۴.$$

بنابراین با تعریف $x^g = x^{۲}$ یا $x^g = x^{۴}$ یا

$$f \ : \ H \longrightarrow H \qquad f \ : \ H \longrightarrow H$$
$$x \longmapsto x^{۴} \qquad x \longmapsto x^{۲}$$

می‌توان حاصل‌ضرب نیم مستقیم $G \ltimes H$ را تشکیل داد که در هر دو حالت، گروه ناآبلی از مرتبه ۲۱ حاصل می‌شود.

قضیه ۱۷.۳.۱. *فرض کنیم H و K زیر گروه‌هایی از گروه G باشند به طوری که $K \lhd G$ ، $G = HK$ و $H \cap K = ۱$. در این صورت $G \cong H \ltimes_\phi K$ ، که در آن $\phi \ : \ H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ یک همریختی است.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۵. □

قضیه ۱۸.۳.۱. *فرض کنیم H یک گروه دوری از مرتبه عدد اول p و K یک گروه دلخواه باشد. به علاوه فرض کنیم ϕ و ψ دو همریختی از H بتوی $\mathrm{Aut}(K)$ باشند به طوری‌که $Im\phi$ و $Im\psi$ در $\mathrm{Aut}(K)$ مزدوج باشند. در این‌صورت*

$$H \ltimes_\phi K \cong H \ltimes_\psi K.$$

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۶. □

قضیه ۱۹.۳.۱. *فرض کنیم H یک گروه دوری و K یک گروه دلخواه باشد. به علاوه فرض کنیم $\phi \ : \ H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ و $\psi \ : \ H \longrightarrow \mathrm{Aut}(K)$ دو تکریختی باشند. در این صورت اگر $\mathrm{Im}\phi = \mathrm{Im}\psi$ ، آن‌گاه $H \ltimes_\phi K \cong H \ltimes_\psi K$.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۸۷. □

قضیه ۲۰.۳.۱. *فرض کنیم p و q دو عدد اول باشند به طوری که $p < q$. در این صورت*

الف) اگر $p \nmid (q-1)$، *آن‌گاه تنها یک گروه از مرتبه* pq *وجود دارد که دوری است.*

ب) اگر $p \mid (q-1)$، *آن‌گاه تنها دو گروه از مرتبه* pq *وجود دارد. گروه دوری از مرتبه* pq *و گروه* G *با نمایش* $< x, y \ : \ x^p = y^q = 1 \ , \ x^{-1}yx = y^r >$ *که در آن* r *عدد طبیعی که* $1 < r < q$، $(r,p) = 1$ *و* $r^p \equiv 1 \pmod{q}$.

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۹۰. □

قضیه ۲۱.۳.۱. *فرض کنیم* G *گروهی متناهی و* K *زیرگروه نرمال از آن باشد، به طوری‌که* $(|K| \ , \ [G \ : \ K]) = 1$، *در این صورت* G *زیرگروهی از مرتبه* $[G \ : \ K]$ *دارد.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۹۵. □

نتیجه ۲۲.۳.۱. *اگر* G *یک گروه متناهی و* K *زیرگروهی نرمال از آن باشد به طوری‌که* $(|K| \ , \ [G \ : \ K]) = 1$، *آن‌گاه* G *زیرگروهی مانند* H *دارد به طوری‌که*

$$G \cong H \ltimes K.$$

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۹۸. □

۴.۱ گروه خود ریختی‌ها

در این بخش خواصی از خود ریختی‌ها بخصوص خود ریختی گروه‌های دوری را مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

قضیه ۱.۴.۱. *فرض کنیم* $G = H \times K$ *تجزیه‌ای از* G *به حاصل‌ضرب مستقیم دو زیرگروه نرمالش باشد. اگر* G *متناهی باشد و* $(|H| \ , \ |K|) = 1$، *آن‌گاه*

$$\mathrm{Aut}(H) \times \mathrm{Aut}(K) \cong \mathrm{Aut}(G)$$

برهان. در مرجع [ب] صفحه ۱۴۲. □

قضیه ۲.۴.۱. *فرض کنیم* G *یک گروه متناهی باشد و* $\{P_1, ..., P_n\}$ *مجموعه همه زیرگروه‌های سیلو دو به دو متمایز* G *باشد. در این‌صورت اگر* $G = P_1 \times ... \times P_n$، *آنگاه* $\mathrm{Aut}(G) \cong \mathrm{Aut}(P_1) \times ... \times \mathrm{Aut}(P_n)$.

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۳. □

ملاحظه ۳.۴.۱. *فرض کنیم* G *یک گروه دوری از مرتبه* n *باشد و* $n = p_1^{k_1} ... p_m^{k_m}$ *که در آن* p_i*ها اعداد اول دو به دو متمایزند و* k_i*ها اعداد طبیعی‌اند. به موجب قضیه قبل داریم :*

$$\mathrm{Aut}(G) \cong \mathrm{Aut}(C_{p_1^{k_1}}) \times ... \mathrm{Aut}(C_{p_m^{k_m}}).$$

تعریف ۴.۴.۱. فرض کنیم m یک عدد طبیعی بزرگتر از یک باشد. در این‌صورت مجموعه همه اعداد طبیعی مانند n را که $n < m$ و n ، m متباین‌اند $U(m)$ می‌نامیم.
مجموعه $U(m)$ با عمل ضرب اعداد طبیعی به پیمانه m یک گروه آبلی تشکیل می‌دهد. این گروه را با همان علامت $U(m)$ نشان می‌دهیم. مرتبه این گروه برابر است با $\phi(m)$ که در آن ϕ تابع ضربی اویلر است.

قضیه ۵.۴.۱. *فرض کنیم G یک گروه دوری غیر بدیهی از مرتبه m باشد. در این‌صورت $\mathrm{Aut}(G) \cong U(m)$.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۵. □

قضیه ۶.۴.۱. *به ازای هر عدد اول p، گروه $U(p)$ دوری از مرتبه $p-1$ است.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۵. □

قضیه ۷.۴.۱.

الف) اگر P یک عدد اول فرد باشد آن‌گاه به ازای هر k طبیعی،

$$\mathrm{Aut}(C_{p^k}) \cong U(p^k) \cong C_{p^{k-1}(p-1)}$$

ب) به ازای k طبیعی که $k > 1$،

$$\mathrm{Aut}(C_{2^k}) \cong U(2^k) \cong C_2 \times C_{2^{k-2}}.$$

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۶. □

مثال ۸.۴.۱. ساختار گروه $Aut(C_{60})$ به صورت زیر است.

$$\mathrm{Aut}(C_{60}) \cong \mathrm{Aut}(C_{22}) \times \mathrm{Aut}(C_3) \times \mathrm{Aut}(C_5) \cong C_2 \times C_2 \times C_2 \times C_{20}$$

قضیه ۹.۴.۱. *فرض کنیم G یک گروه آبلی متناهی باشد. در این‌صورت $\mathrm{Aut}(G)$ آبلی است اگر وتنها اگر G دوری باشد.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۱۴۷. □

۵.۱ گروه جایگشتی

تعریف ۱.۵.۱. جایگشت. فرض کنید Ω یک مجموعه است. هر نگاشت دو سویی از Ω به Ω یک جایگشت روی Ω نامیده می‌شود.
اگر f و g نیز جایگشت‌هایی از Ω فرض شوند، آن‌گاه ترکیب آن‌ها یعنی gof نیز جایگشتی از Ω است.
مجموعه همه جایگشت‌های Ω با ترکیب توابع تشکیل یک گروه می‌دهند. این گروه را گروه تقارن مجموعه Ω نامیده با S_Ω نمایش می‌دهیم.

در حالتی که Ω یک مجموعه متناهی n عضوی باشد به منظور سادگی، S_Ω را با S_n نمایش می‌دهیم و آن را گروه متقارن درجه n می‌نامیم.

قضیه ۲.۵.۱. *اگر Ω و Γ مجموعه‌های هم کاردینال باشند، آن‌گاه $S_\Omega \cong S_\Gamma$.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۸۸.

□

تعریف ۳.۵.۱. فرض کنید $\alpha \in S_n$.

الف) گوییم $w \in \Omega$ توسط α ثابت نگه داشته می‌شود هرگاه $(w)\alpha = w$،

ب) اگر برای $w \in \Omega$ داشته باشیم $(w)\alpha \neq w$، آن‌گاه گوییم w توسط α حرکت داده می‌شود،

پ) جایگشت‌های α و β از S_n، مجزا نامیده می‌شوند، هرگاه هیچ عضو Ω توسط هر دوی α و β حرکت داده نشود.

قضیه ۴.۵.۱. *هر دو جایگشت مجزای S_n با هم جابجا می‌شوند.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۸۹. □

قضیه ۵.۵.۱. *هر جایگشت در S_n مساوی حاصل‌ضربی از دورهای دو به دو مجزا است و این حاصل‌ضرب قطع نظر از وجود دورهای به طول ۱ و ترتیب دورها، منحصر به فرد است.*

برهان. مرجع [ب] صفحه ۹۱. □

تعریف ۶.۵.۱. اگر $a, b \in \Omega$ و $a \neq b$، آن‌گاه دور (ab) به طول ۲ یک ترانهش نامیده می‌شود.

قضیه ۷.۵.۱. *هر جایگشت مانند α از S_n را می‌توان به حاصل‌ضربی (متناهی) از ترانهش‌ها تجزیه نمود.*

برهان. مرجع [پ] صفحه ۱۱. □

تعریف ۸.۵.۱. جایگشت π از S_n را زوج نامیم، هرگاه تعداد ترانهش‌هایی که در هر تجزیه π به ترانهش ظاهر می‌شود زوج باشد.

تعریف ۹.۵.۱. مجموعه کلیه جایگشت‌های زوج S_n $(n \geq ۲)$ یک گروه از مرتبه $\frac{n!}{۲}$ تشکیل می‌دهد. این گروه را گروه متناوب درجه n نامیده و با A_n نمایش می‌دهیم.

تعریف ۱۰.۵.۱. افراز یک عدد. یک افراز عدد طبیعی عبارت از دنباله $(\lambda_۱, \lambda_۲, ..., \lambda_k)$ از اعداد طبیعی به طوری که:

$$\lambda_۱ + \lambda_۲ + ... + \lambda_k = n,$$

$$\lambda_۱ \geq \lambda_۲ \geq ... \geq \lambda_k.$$